

УДК 378.011.3-051:377]:005.963.1

Сосницька Н.Л., д.пед.н., професор,
завідувач кафедри вищої математики та фізики,
Таврійський державний агротехнологічний університет
Кривильова О.А., к.пед.н., доцент,
докторант
Бердянський державний педагогічний університет

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: АКМЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті теоретично обґрунтовано акмеологічний вплив та супровід психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів: наведено сутність понять «акмеологічний вплив» та «акмеологічний супровід»; зазначено основні завдання забезпечення акмеологічного впливу та супроводу на рівні системи психолого-педагогічної підготовки, рівні педагогічного процесу та рівні педагогічної ситуації; запропоновано шляхи реалізації визначених завдань.

Ключові слова: акмеологічний вплив, акмеологічний супровід, психолого-педагогічна підготовка.

Постановка проблеми. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки вказує на пріоритетність виховання людини інноваційного типу мислення та культури, проектування акмеологічного освітнього простору з урахуванням інноваційного розвитку освіти, запитів особистості, потреб суспільства й держави [4]. Саме тому метою розвитку освіти на наступне десятиріччя є забезпечення особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання впродовж життя. Подолання наявних потреб полягає в оновленні цілей і змісту освіти на основі особистісних орієнтацій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Зважаючи на специфіку професійно-технічної освіти більшість сучасних докторських та кандидатських дисертаційних досліджень присвячено психолого-педагогічній підготовці майбутніх інженерів-педагогів різного профілю, які в умовах професійно-технічних навчальних закладів можуть займати посади педагогічних працівників, зокрема педагогів професійного навчання та майстрів виробничого навчання: Н. Брюханова, С. Гура, О. Коваленко, М. Лазарєв, Н. Ничкало, В. Олійник, В. Хоменко та інші. Підвищення рівня якості психолого-педагогічної підготовки дослідники переважно пов'язують з: інтеграцією змісту педагогічних та технічних знань; моделюванням професійної діяльності в гуманістичному контексті; удосконаленням педагогічної складової на основі акмеологічного підходу, структуруванням змісту та збільшенням обсягу взаємозв'язків між психолого-педагогічними дисциплінами. Однак використання акмеологічного впливу та супроводу на всіх рівнях психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців у досягненні оптимальності їх формування як суб'єктів навчання недостатньо враховані в даних дослідженнях.

Мета статті: теоретично обґрунтувати здійснення акмеологічного впливу та супроводу психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психолого-педагогічну підготовку ми розглядаємо з двох позицій: як процес зовнішньої підготовки, тобто процес навчання та виховання студентів у вищому навчальному закладі (зовнішня психолого-педагогічна підготовка), та як процес внутрішньої підготовки, тобто процес учіння (внутрішня

психолого-педагогічна підготовка), кінцевим результатом якої є психолого-педагогічна компетентність.

Психолого-педагогічна підготовка (зовнішня) – це організований навчально-виховний процес зі створення умов для досягнення студентами оптимального рівня психолого-педагогічної компетентності.

Психолого-педагогічна підготовка (внутрішня) – це процес оволодіння певними компетенціями у досягненні психолого-педагогічної компетентності, передумовами формування якої є удосконалення виконання основних виробничих функцій, що відповідають певним видам психолого-педагогічної діяльності.

Отже, психолого-педагогічну підготовку представляємо як систему, яка в загальному контексті спрямована на оволодіння майбутніми викладачами професійно-технічних навчальних закладів психолого-педагогічної компетентності. Організація акмеологічного впливу та супроводу психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів є однією з умов її ефективної реалізації.

Згідно нашого дослідження акмеологічний вплив – це інтегрована та цілеспрямована дія, здійснювана на особистість чи групу, що має гуманістичний зміст і спрямована насамперед на прогресивний розвиток особистості або групи [1]. Підвищення рівня саморегуляції в результаті акмеологічного впливу необхідно для того, щоб сформувати у студентів впевненість у власних силах; виключити виникнення песимістичних настроїв; посилити працездатність; більш повно реалізувати внутрішній потенціал, тобто зробити особистість більш сильною.

Акмеологічний вплив здійснюється завдяки організації відповідного супроводу. Вважаємо, що акмеологічний супровід – це активна діяльність з боку викладача, яка спрямована на досягнення разом із студентом проміжних та стратегічних цілей на шляху до оптимуму, а саме: орієнтування студента на шляху професійного вдосконалення; співробітництво у навчально-виховній діяльності; спостереження за змінами особистості студента та здійснення індивідуальної роботи з надання допомоги в досягненні ним вершин професійної діяльності, формування та реалізації Я-концепції та ін.

Забезпечення акмеологічного впливу та супроводу психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів здійснюється за рівнями:

- рівень системи психолого-педагогічної підготовки (задає необхідну стратегію у досягненні психолого-педагогічної компетентності майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів);
- рівень педагогічного (навчально-виховного) процесу (задає алгоритм дій по досягненню результатів оволодіння теоретичними знаннями, практично-зорієнтованою та самостійною діяльністю окремої теми та дисципліни в цілому)
- рівень педагогічної ситуації (сприяє оптимальній концентрації впливу на особистість майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів).

Загальні завдання забезпечення акмеологічного впливу та супроводу психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів за рівнями полягають у наступному:

Рівень системи психолого-педагогічної підготовки: визначити оптимуми у досягненні психолого-педагогічної компетентності; визначити мотиви у досягненні «акме» психолого-педагогічної діяльності; оновити зміст психолого-педагогічної підготовки щодо педагогічної акмеології; обрати форми, методи, прийоми і засоби здійснення акмеологічного впливу та супроводу; розробити зміст та інструментарій самоконтролю рівня академічних (особистісних) досягнень студентів; розробити критерії самодіагностики рівня академічних (особистісних) досягнень студентів.

Рівень педагогічного процесу: визначити оптимуми у досягненні результатів навчання; обрати методи стимуляції досягненні «акме» у психолого-педагогічній діяльності; обрати зміст для самостійного опрацювання; обрати форми, методи, прийоми і засоби

здійснення акмеологічного впливу та супроводу; розробити зміст та інструментарій самоконтролю рівня академічних (особистісних) досягнень студентів щодо окремої теми та дисципліни в цілому; розробити критерії самодіагностики рівня академічних (особистісних) досягнень студентів щодо окремої теми та дисципліни в цілому.

Рівень педагогічної ситуації: окреслити мету та завдання у досягненні оптимуми результатів навчання; визначити акмеологічний потенціал педагогічної ситуації відносно дисципліни (окремої теми) та її вплив на мотиваційну сферу студентів; наповнити зміст педагогічної ситуації у напрямку досягнення оптимуму очікуваних результатів; обрати форми, методи, прийоми і засоби здійснення акмеологічного впливу та супроводу; розробити зміст та інструментарій самоконтролю рівня академічних (особистісних) досягнень студентів щодо окремої педагогічної ситуації; розробити критерії самодіагностики рівня академічних (особистісних) досягнень студентів щодо окремої педагогічної ситуації.

Реалізація визначених завдань на рівні системи психолого-педагогічної підготовки здійснюється шляхом просування до оволодіння психолого-педагогічною компетентністю майбутніми викладачами професійно-технічних навчальних закладів. Оптимуми обираємо відносно основних етапів психолого-педагогічної підготовки: зовнішня психолого-педагогічна підготовка (початковий етап, основний етап, завершальний етап); внутрішня психолого-педагогічна підготовка (етап адаптації, етап інтенсифікації, етап ідентифікації).

Мотиви у досягненні «акме»: задоволення від самого процесу пізнання і його результатів; прагнення отримати ґрунтовну психолого-педагогічну підготовку; розуміння значущості знань для майбутньої професії і постійне самовдосконалення у цьому напрямку.

Оновлення змісту психолого-педагогічної підготовки: розробка та впровадження авторських навчальних програм «Педагогічна акмеологія» та «Професійна діяльність викладачів ПТНЗ» [2; 3].

Форми, методи, прийоми і засоби здійснення акмеологічного впливу та супроводу відповідають проблемному чи активному навчанню. Кожен метод проблемного чи активного навчання має своє призначення, наприклад: метод конкретних ситуацій (заснований на твердженні, що шлях до вдосконалення власних знань можливо прокласти лише через розгляд, вивчення та обговорення конкретних проблемних ситуацій); метод емоційного стимулювання (в основі цього методу навчання лежить принцип формування пізнавального інтересу шляхом створення позитивних емоцій до запропонованого виду діяльності, підвищення зацікавленості та мотивації до навчального процесу); «Мозаїка» (метод розподілу обов'язків у студентській групі, коли розподіл здійснюють самі студенти, такий вид діяльності змушує студентів самостійно, без допомоги викладача розподіляти обов'язки в групі та нести за даний розподіл відповідальність); метод проектів (виводить діяльність студентів на новий, навчально-науковий рівень, на цьому рівні кожен зі студентів здійснює великий обсяг самостійної роботи та навчається самоконтролю, що сприяє самоосвіті студентів).

Розроблення змісту та інструментарію самоконтролю та самодіагностики рівня академічних (особистісних) досягнень студентів здійснюється відповідно обраним критеріям контролю та оцінювання.

Рівень педагогічного (навчально-виховного) процесу:

Розглянемо на прикладі дисципліни «Педагогічна акмеологія», модуль 1 «Загальні засади педагогічної акмеології», тема «Специфіка акме в професії педагога».

Оптимуми у досягненні результатів навчання: знання сутності педагогічної акмеології; розуміння критеріїв та рівнів професіоналізму педагога; здатність розробляти власну акмеограму за схемою (загальні відомості, підструктура здібностей і потенціалу, підструктура індивідуальності, підструктура спрямованості, підструктура характерологічних особливостей і моральних якостей, підструктура професійних характеристик, акмеологічні інваріанти професіоналізму, розгорнутий загальний висновок).

Методи стимуляції досягнення акме: опредмечування значущих для майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів потреб. При розробці акмеограми студенти визначають мету особистісно-професійного розвитку, прогнозують динаміку зростання психолого-педагогічної компетентності, виявляють умови і фактори, що заважають цій динаміці.

Зміст для самостійного опрацювання: акмеологічна модель сучасного педагога: розкрити сутність моделі сучасного педагога В. Максимової (професійна, особистісна, духовна зрілість та акмеологічна позиція педагога); зазначити п'ять ступенів алгоритму самовдосконалення й корекції якості знань, рис характеру і якостей особистості за В. Максимовою; охарактеризувати основні компоненти моделі сучасного педагога за Г. Даниловою (компетентність, особистісна орієнтація, морально-духовна культура); зазначити чотири ступені процесу самоосвіти за Г. Даниловою; визначити з яких структурних елементів складається модель професіоналізму педагогічної діяльності І. Багаєвої; визначити місце і роль психотерапевтичної складової в акмеологічній моделі сучасного педагога.

Форми, методи, прийоми і засоби здійснення акмеологічного впливу та супроводу: метод «Діалог» (спільний пошук узгодженого рішення); заповнення портфоліо.

Завдання: 1) Аналіз варіантів професійних досягнень (акме) в обраній професійній діяльності. 2) Прогнозування професійних досягнень (акме), ймовірні для професійного майбутнього.

Питання для самоконтролю виявляють: у чому специфіка праці педагога на відміну від інших професій у сфері «людина-людина»; які психологічні характеристики рівнів професіоналізму педагога; з яких видів професійної компетентності складається професіоналізм педагога.

Критерії самодіагностики рівня академічних (особистісних) досягнень студентів базуємо на критеріях відносно теоретичних знань та спільної діяльності.

Рівень педагогічної ситуації:

Розглянемо на прикладі колективного розв'язання проблеми.

Очікуваний результат: здатність передбачувати власний професійний розвиток у досягненні оптимуму.

Акмеологічний потенціал: засіб емоційних проявів у процесі взаємодії викладача і студентів, що направлений на полегшення групової комунікації; формування вмінь керувати власним емоційним станом і впливати на емоційний стан партнерів по роботі.

Зміст педагогічної ситуації у напрямку досягнення оптимуму очікуваних результатів: проблема – розроблення «Я-концепції» педагога-професіонала.

Форми, методи, прийоми і засоби здійснення акмеологічного впливу та супроводу. Як метод самоактуалізації використовуємо технологію коучингу «GROW» (від англ. grow – зростання) [5].

Цей метод полягає в певній послідовності (технології) постановки ефективних питань. Для запам'ятовування технології GROW використовується мнемонічне правило:

Goal – постановка мети (В якому напрямі ми хочемо працювати? Чого ми хочемо? Яка наша довгострокова мета? Чи ми цього хочемо? Після закінчення нашої розмови, щоб ви вирішили змінити? Якого результату ви чекаєте від нашої бесіди? Чи зможемо ми досягти цього результату за відведений нам час? Назвіть найкорисніший результат);

Reality – аналіз реальності (У якій ситуації ми зараз знаходимося? У якому стані ви перебуваєте в даний момент? Якими ресурсами ми володіємо? Чого ми боїмося? Які причини змушують відчувати себе так? Хто причетний до цих подій? Що зроблено на даний момент з цього? Які наслідки мали ці дії? Що станеться, якщо ми досягнемо бажаного? Хто ще може вплинути на ситуацію?);

Options – розробка варіантів дій (Що може допомогти нам у вирішенні питання? Яким методом ми будемо діяти? Що ще ми можемо зробити? Яке рішення задачі Вам найбільш приємно? Які дії ви зможете здійснити, щоб виправити ситуацію? Які у вас є ще

альтернативи цьому вибору? Чи були вирішені ці проблеми в минулому успішно? Яке рішення, на вашу думку, запропонувала б авторитетна для вас людина? Чи хочете ви почути мою думку з цього приводу? Яких варіантів дотримуетесь ви? Назвіть переваги і недоліки, які приховані при неглибокому обговоренні? Які з рішень цікаві вам?);

Will – сфокусування уваги на волі для досягнення мети, реалізації запланованої дії (Що ми вибираємо для досягнення мети? Чи працюють вибрані варіанти? Що допоможе досягти мети? Чи сильний у нас мотив? Яка самоорганізація і чи правильно ми управляємо часом для досягнення мети? Якою буде перший крок для здійснення обраного варіанту? Назвіть наступні ваші дії? Які складнощі можуть вам перешкодити? Якими способами ви будете досягати мети? В якій підтримці ви ще маєте потребу? Хто може її здійснити? Як і коли ви зможете отримати цю підтримку).

Зміст та інструментарій самоконтролю рівня академічних (особистісних) досягнень студентів: наявність власної Я-концепції.

Критерії самодіагностики рівня академічних (особистісних) досягнень студентів базуємо на критеріях спільної діяльності та самооцінки.

Для ефективності цього процесу необхідно: встановлення партнерських взаєностосунків між викладачем і студентами; спільне визначення завдань для досягнення конкретної мети; дослідження поточної ситуації чи проблеми; визначення внутрішніх і зовнішніх перешкод на шляху до результату; вироблення і аналіз можливостей для подолання труднощів у вирішенні проблеми; вибір конкретного варіанту дій і складання плану дій; домовленість про те, що конкретно повинно бути зроблено і у які терміни, тобто кожне наступне заняття завжди починається з огляду: що зроблено, що вдалося, що можна було зробити краще.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Однією з умов психолого-педагогічної підготовки є здійснення акмеологічного впливу та супроводу майбутніх викладачів професійно-технічних навчальних закладів на всьому періоді їхнього професійного становлення у вищому навчальному закладі. Реалізація означеної умови сприяє розкриттю внутрішнього потенціалу особистості студентів, розвитку властивостей і якостей, що сприяють досягненню власних оптимумів в оволодінні психолого-педагогічною компетентністю. Перспективи подальших досліджень пов'язуємо з виявленням утруднень використання даного підходу навчання у практиці вищих навчальних закладів.

Список використаних джерел

1. Деркач А. Акмеология : учебное пособие / А. Деркач, В. Зазыкин. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с.
2. Кривильова О. А. Педагогічна акмеологія : Навчальний посібник / О. А. Кривильова. – Бердянськ : БДПУ, 2016. – 187 с.
3. Кривильова О. А. Педагогічна діяльність викладачів професійно-технічних навчальних закладів : Навчальний посібник / О. А. Кривильова. – Бердянськ : БДПУ, 2016. – 228 с.
4. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс] / указ Президента України №344/2013 від 25.06.2013 р.. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua>
5. Сидоренко В. В. Педагогічний коучинг як інноваційна технологія науково-методичного супроводу професійно-особистісного розвитку вчителя в системі післядипломної освіти / В.В. Сидоренко // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – Донецьк. – 2014. – № 3 (14). – С. 13–19

References

1. Derkach, A., Zazkin, V. (2003). Akmeology [Acmeology]. SPb: Piter [in Russian].

2. Kryvyleva, O. A. (2016). Pedagogichna akmeolohiia [Pedagogical acmeology]. Berdyansk: BSPU [in Ukrainian].

3. Kryvyleva, O. A. (2016). Pedagogichna diialnist vykladachiv profesiino-tekhnichnykh navchalnykh zakladiv [Pedagogical activity of professional and technical educational establishments' teachers]. Berdyansk : BSPU [in Ukrainian].

4. Ukaz prezidenta Ukrainy "Pro Natsionalnu stratehiiu rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku" [Order of the President of Ukraine "About National strategy of the development of education in Ukraine in the period to 2021 year"]. (2013). Retrieved from <http://www.president.gov.ua> [in Ukrainian].

5. Sydorenko, V. V. (2014). Pedagogichniy kouchynh yak innovatsiina tekhnolohiia naukovo-metodychnoho suprovodu profesiino-osobystisnoho rozvytku vchytelia v systemi pisliadyplomnoi osvity [Pedagogical coating as a innovative technology of scientific and methodical accompaniment of professional and personality development of teacher in the system of postgraduate education]. Naukova skarbnytsia osvity Donechchyny – Scientific treasure of education of Donetsk. № 3 (14). P. 13–19.

Sosnytska N.L., doctor of pedagogical sciences, professor, the head of the chair of the highest mathematics and physics, Taurian state agrotechnological University (Melitopol).

Kryvylova O.A., PhD (in pedagogics), Associate professor, Doctoral, Berdyansk state pedagogical university

Psychological and pedagogical training of future professional and technical educational establishments' teachers: acmeological aspects.

Abstract

In the article there have been offered the solution of the problem of projecting of acmeological educational space; acmeological influence and accompaniment of psychological and pedagogical training of future professional and technical educational establishments' teachers have been theoretically grounded.

There have been given the essence of the notions «acmeological influence» and «acmeological accompaniment» which reflect the direction to progressive development of personality on the way to optimum thanks to teacher's active activity.

The author has defined the main tasks of providing the acmeological influence and accompaniment on the level of the system of psychological and pedagogical training (gives necessary strategy in achievement of psychological and pedagogical competence of future professional and technical educational establishments' teachers); levels of pedagogical process (gives algorithm of actions in achievement the results of mastering the theoretical knowledge, practically oriented and independent activities of some theme and discipline generally) and level of pedagogical situation (contributes optimal concentration of the influence on personality of future professional and technical educational establishments' teachers).

There have been offered the ways of realization of definite tasks as for components of psychological and pedagogical training of future professional and technical educational establishments' teachers: objective, value-motivate, content, operative-activity, control-regulative and value-productive.

The realization of the giving condition contributes the opening the internal potential of students' personality, development of features and qualities, which contribute to achievements of own optimums in mastering the psychological and pedagogical competence.

Key words: acmeological influence, acmeological accompaniment, psychological and pedagogical training.

Стаття надійшла до редакції: 29.08.2017 р.